

Linnut

vuosikirja 2013

LUONNONTIETEELLINEN
KESKUSMUSEO

Vuoden lintu -kartoituksen tulokset 2013

Katsaus selkälökkikantojen muutoksiin 2003–2013 Suomen eri osissa

Martti Hario

BirdLife Suomi valitsee joka vuosi ns. vuoden linnun, josta jäsenyhdistykset keräävät tietoa tehostetusti kokonaiskannan arvioimiseksi ja lajin yleistilanteen selvittämiseksi. Vuonna 2013, järjestön 40-vuotisjuhlavuoden kunniaksi, lajina oli selkälökki. Nimirodun selkälökki on ”maailman suomalaisin lintu”, jonka maailmankannasta lähes puolet pesii Suomessa. Osuus on suurempi kuin minkään toisen linnun maailmankannasta.

Enimmillään 1960-luvulla Suomen kanta oli noin 20 000 paria, joista rannikolla pesi 15 000. Tämän jälkeen kanta on kuitenkin pienentynyt alle puoleen, ja taantumista on tapahtunut kaikkialla Itämeren piirissä. Itämeren kokonaiskannaksi arvioitiin 2000-luvun alkuvuosina n. 15 000 paria, joista 45 % pesi Suomessa ja 35 % Ruotsissa (HELCOM 2012). Pohjois-Norjassa pesi lisäksi n. 1300 paria (Barrett ym. 2006) sekä Äänislahdella ja Karjalan sisävesissä lähemmäs 3000 paria (Juvaste 2002, Cherenkov ym. 2007). Nimirodun maailmankanta oli tuolloin 18 000–19 000 paria (Wetlands International 2006), eli melkein saman verran kuin Suomen kanta 1960-luvulla.

Selkälökki oli vuoden lintu myös vuonna 2003 BirdLifen täyttäessä 30 vuotta. Vuonna 2013 pyrittiin mittaamaan kymmenen vuoden aikana kannoissa tapahtuneita muutoksia ja lisäksi hahmottamaan ensi kertaa selkälökin lentopoikastuottoa koko maassa. Selkälökkivesillä kerättiin tietoja myös ns. tuhkaselkälökkien esiintymisestä maassamme. Myös harmaalökkikantojen kokoa pyrittiin arvioimaan.

Menetelmistä

Jäsenyhdistysten selkälökkivastaavat organisoivat alueensa laskennat ja koostivat

tulokset toimialueensa kannanarvioksi. Kaikessa pyrittiin mahdollisimman suureen vertailukelpoisuuteen vuoden 2003 laskennan kanssa. Laskennoissa etusijalla olivat vuonna 2003 hyvin lasketut kohteet. Näiltä kohteilta saatuja tuloksia tarkasteltiin erikseen, jotta kannanmuutosta voitiin mahdollisimman luotettavasti arvioida. Laskentojen ajoittumisen toivottiin kohteilla säilyvän samana kuin 2003, samoin aikuislaskentojen korjauskertoimien ja pesimättömyyden tulkittamisen.

Yhdistysten selkälökkivastaavia pyydettiin lisäksi organisoimaan vähintään yksi heinä-elokuun vaihteen lentopoikaslaskeinta kohteilta, joilla kevään parimäärälaskenta oli tehty hyvin. Ensisijaisesti tietoa toivottiin kohteilta, joilla tuotantolukuja oli jo entuudestaan saatavilla.

Tulokset

Kokonaiskanta on pienentynyt 17 prosenttia vuodesta 2003

Taulukossa 1 esitellään 27 suuren jäsenyhdistyksen tulokset. Muutaman pienemmän yhdistyksen tulokset on sisällytetty niihin (selostettu tekstissä). Jäsenyhdistysten parimääräarvioiden kokonaissumma oli 7300 paria. Tämä on noin 17 % vähemmän kuin kymmenen vuotta aikaisemmin, jolloin summa oli 8800 paria (taulukko 1). Viimeksi mainittu luku on suurempi kuin vuoden 2003 julkistettu kannanarvio 8400 paria (ks. Ellermaa 2004). Tämä johtuu siitä, että kolmen yhdistyksen silloisia kannanarvioita tarkennettiin tänä vuonna (Keski-Pohjanmaa, Pori ja Päijät-Häme). Lisäksi arviointi yhdistysten osalta vuoden 2003 arviota on jouduttu päivittämään myös aluemuutosten takia. Esimerkiksi Kuusamo kuului vielä tuolloin Pohjois-Pohjanmaan

LTY:n toimialueeseen, ja Uudenmaan silloinen arvio sisälsi myös Lohjan.

Taulukossa 1 on esitetty myös kunkin yhdistyksen kokonaiskannan arvion prosentuaalinen muutos vuosien 2003 ja 2013 välillä. Näiden muutosten mediaaniluku on -14 %.

Vertailulaskentojen tulokset

Tarkkoja vertailulaskentoja vuoden 2003 tilanteeseen tehtiin vain 12 yhdistyksen alueella. Taulukossa 1 nämä tulokset esitetään prosentuaalisena muutoksena vuodesta 2003; itse parimääriä ei esitetä (toisin kuin yllä). Muutosten mediaani oli -6 %. Näiden yhdistysten kokonaiskannan arvioiden mediaanimuutos oli -7 %. Ero vertailulaskentojen muutoksiin ei ole tilastollisesti merkitsevä (U = 55,500; P = 0,742). Laskelmasta puuttuu Päijät-Häme, josta kokonaiskannan muutoksen eroa ei ole laskettu (ks. jäljempänä).

Kaikkien jäsenyhdistysten kokonaiskannan arvion mediaanimuutos oli -14 %. Tämäkin ei eroa vertailulaskentojen tuloksesta merkittävästi (U = 120,500, P = 0,825). Vertailulaskentojen tulokset ja kokonaiskannan arviot ovat siten samansuuntaisia, ja kanta on laskenut. Kannanlasku oli suunnilleen samansuuruinen rannikon ja sisämaan yhdistysten tuloksissa (mediaanit -14 % ja -12 %).

Lentopoikastuotto

Ensimmäistä kertaa koottiin keskitetysti tietoja myös lentopoikastuotosta koko maassa. Ilahtuvasti 13 yhdistyksen alueella oli paneuduttu lentopoikaslaskentoihin, ja näistä 11:llä tiedot oli annettu myös paikakohtaisesti (4–22 paikkaa). Taulukossa 1 on esitetty ensin yhdistysten ns. *kokonaistulos* eli yhdistyksen alueella tavattujen

Nimirodun selkälökin käsisulkien kärjissä on pienemmät sisätäplät ja kaiken kaikkiaan vähemmän valkoista kuin muiden alalajien.

RISTO JUVASTE

lentoaikasten yhteenlaskettu lukumäärä jaettuna ao. parien lukumäärällä (jolloin aineistokoko = parimäärä). Kyseessä on siis yksi ainoa suhdeluku. Seuraavassa sarakkeessa esitetään laskentakohteiden eli paikkojen (saari, vesialue) *keskimääräinen lentopoikastulos*. Tämä on yhdistyksen kaikkien laskentapaikkojen suhdelukujen (poikasia/pari) keskiarvo (jolloin aineistokoko = paikkojen lukumäärä). Mitä lähempänä kokonaistulos ja paikkojen keskiarvo ovat toisiaan, sitä tasaisempaa on selkälökin poikastuotanto alueella ollut.

Jos paikkojen keskimääräinen lentopoikastulos on pienempi kuin kokonaistulos, niin paikoissa on ollut paljon nol-

latuloksia ja/tai tuotannosta on vastannut vain muutaman suurkolonian hyvä tulos. Jos taas paikkojen välinen keskiarvo ylittää suuremmaksi kuin kokonaistulos, niin se yleensä ilmentää yksittäisparien parempaa tuotantoa verrattuna kolonoihin. Näiden kummankin lukeman mukaanotto havainnollistaa paremmin selkälökin lisääntymismenestystä kuin pelkän kokonaistuloksen eli yhden ainoan suhdeluvun esittäminen. Näitä lukemia kommentoidaan jäljempänä yhdistyskohtaisten tulosten esittelyssä.

Kokonaistulos oli keskimäärin 0,67 lentopoikasta paria kohden 12 yhdistyksen alueella. Yhdistysten eri pesimäpaikkojen

keskimääräinen lentopoikastulos oli 0,70. Nämä luvut ylittävät selvästi hypoteettisen vähimmäistuotannon 0,45, jolla kanta pysyy tasapainossa, jos aikuis- ja esiaikuis-kuolevuus eivät nouse (ks. Hario 1994). Yhden vuoden tuotantolukemasta ei kuitenkaan voida päätellä, kuinka paljon suurempaa tuottoa aikaisempien vuosien kuolevuudet olisivat edellyttäneet, jotta kanta ei olisi laskenut. Vuoden 2013 selkälökin lentopoikastuotanto on joka tapauksessa vain enintään puolet saman vuoden harmaalökin poikastuotannosta paikoilla, joilla näitä molempia tuotantoja selviteltiin (Pohjois- ja Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Karjala, Itäinen Suomenlahti).

Tuhkaselkälokit

Läntistä (*graellsii/intermedius*) tai itäistä (*heuglini*) alalajia edustavia tuhkanharmaaselkäisiä selkälökkeja on Suomessa alettu nähdä yhä enemmän, erityisesti muuttoaikaan muutamilla kaatopaikoilla. Läntistä ja itäistä muotoa ei voi kuitenkaan kentällä erottaa toisistaan. BirdLife Suomen rareiteetikomitea ottaa tarkastaakseen vain havainnot yksilöistä, jotka on rengastettu poikasena alalajin pesimäalueella. Tuhkaselkälokit osoittautuivat tämän selvityksen tuloksissa paljon vähälukuisemmiksi kuin ennalta otaksuttiin. 13 yhdistystä jätti sarakkeen tyhjäksi, 6 ilmoitti nollatuloksen ja 6 yhdistyksen alueella nähtiin yhteensä 8 yksilöä; lisäksi ilmoitettiin havainnot 5 yksilöstä kevätmuuton ajalta Kuusamosta. Esimerkiksi hyvin tutkitulla Päijänteellä tuhkaselkälökkeja on tavattu vain satunnaisesti, ja silloinkin ilmeisesti kyseessä on saman yksilön tapaaminen useana peräkkäisenä vuotena, kuten Tehinselän eräällä luodolla vuosina 2010–11 ja 2013 (A. Arjava, kirj. ilm.). Heinolassa on vuodesta 2007 lähtien viipynyt kesänvietossa yksi ja sama rengastettu yksilö, joka kuitenkin on rengastettu aikuisena Espoon Ämmässuon kaatopaikalla (K. Kuntze, kirj.ilm.). Ainoa pesimiseen viittaava havainto on Pirkanmaalta (ks. jäljempänä).

Harmaalokit

Harmaalokkikannoista saatiin valitettavan vähän tietoja. Kaikki ilmoitetut parimäärät on esitetty taulukossa 1. Selvityksen tarkoituksena oli tarkastella harmaalokkikantojen koon ja selkälökin lentopoikastuotannon välistä mahdollista korrelaatiota, mutta aineistopohja jäi liian pieneksi. Yleisenä huomiona on, että harmaalokki on kaikkialla Suomessa ohittanut selkälökin runsaudessa ja on nykyään ylivertaisesti maamme runsain ns. iso lokki. Tämä asema oli selkälökilla vielä 1960-luvulla.

Yhdistyskohtaiset tulokset

Inventoinnin keskeinen anti käsitellään seuraavassa yhdistyskohtaisesti. Kaikista yhdistyksistä ei saatu raporttia ja osalla näistä tietoja on paikattu saaristolintuseurannan tuloksilla. Käsitelyjärjestys on pohjoisesta etelään ja aloitus rannikkokannoista (taulukko 1).

Perämeren kokonaiskanta kolmen jäsenyhdistyksen alueella (Kemi-Tornio, Pohjois-Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa) ei muuttunut vuodesta 2003 siitäkään huolimatta, että Pohjois-Pohjanmaan kanta laski peräti 19 %. Sitä kompensoivat nimittäin Keski-Pohjanmaan erittäin runsaiden selkälökkikantojen vakaus sekä Kemin-Tornion pienen kannan nousu. Pohjois-Pohjanmaan vuoden 2003 arviota jouduttiin lisäksi vähän alentamaan taulukossa 1, koska Kuusamo (150 paria) oli tuolloin PPLY:n aluetta ja se poistettiin nyt summas-

ta (jäljempänä omana alueenaan). Toisaalta Krunnit (112 paria) oli jäänyt silloisesta summasta kokonaan pois. Pohjois-Pohjanmaalla poikastuotantoa selvitettiin viidellä paikalla, joilla yhteensä 11 paria tuotti 2 lentopoikasta eli 0,18/pari. Peräti neljä paikkaa viidestä ei tuottanut lainkaan poikasista, joten paikkojen keskimääräinen tuotanto oli vain 0,07/pari. Aineisto on verraten pieni, mutta mikäli tuotanto on laajemminkin noin huono, ei ihme, että kanta on laskenut. Sitä vastoin Keski-Pohjanmaalla Kokkolan–Kälviän saaristoissa eri paikkojen keskimääräinen tuotanto oli 0,65 ja Pietarsaareissa 0,6–1 lentopoikasta/pari.

Harmaalökin selkälökin poikasiin kohdistama saalistus on Pietarsaaren pitkäaikaisissa selvityksissä osoittautunut merkittäväksi tappiotekijäksi (R. Wistbacka, kirj. ilm.). Myös tautikuolevuutta on ilmennyt, joskaan PCB-pitoisuudet kuolleissa poikasissa eivät ole ylittäneet läheskään Suomenlahden poikasten verroille, ilmeisesti ravinnon pienemmän kontaminaation ansiosta (Hario & Nuutinen 2010). Osa emoista käy hakemassa poikasille ravintoa turkistarhoilta (J. Hannila, kirj. ilm.).

Merenkurkussa ei kovasta kannustamisesta huolimatta saatu laskijoita vesille, ja parimäärän muutosta joudutaan hahmottamaan saaristolintulaskennan trendianalyysin pohjalta (ks. Hario & Rintala 2014). Saaristolintuseurannassa Merenkurkussa on liian vähän näytealueita luotettavan TRIM-analyysin tekemiseksi, joten indeksiksi on otettu Pohjanlahden kaikkien näytealueiden (n = 18) keskimääräinen vuosittainen muutos kymmenvuo-

Selkälokki pesii sisävesillä yleisesti saarten sisäosien metsäisissä osissa, usein keskellä puustoa. RISTO JUVASTE

Taulukko 1. Birdlife Suomen jäsenyhdistysten parimääräarviot pesivistä selkälökeistä toiminta-alueillaan vuosina 2003 ja 2013, lentopoikastuotto sekä harmaalokkien ja tuhkaselkälökkien lukumäärät vuonna 2013. Suluisissa olevat luvut ovat epävarmoja.

Table 1. Estimated breeding numbers of Lesser Black-backed Gulls given by the local bird associations in 2003 and 2013, the fledging results in 2013, and numbers of local Herring Gulls and Lesser Black-backs with ash-grey mantle colour (*L. fuscus graellsii/intermedius/heuglini*). Figures in parentheses are based on insufficient data.

Yhdistys & vastaava <i>Local bird association & coordinator</i>	Kannan-arvio 2003 <i>Population estimate 2003, pairs</i>	Kannan-arvio 2013 <i>Population estimate 2013, pairs</i>	Kannanmuutos-% <i>Percentage change</i>	Vertailulaskentojen muutos-% <i>Percentage change in repeat counts</i>	Kokonaistulos lentopoikasia / pari, n=pareja <i>Fledglings/pair n = pairs</i>	Keskimääräinen paikkakohtainen lentopoikastuotto <i>Fledglings/pair/locality, n = localities</i>	Harmaalokkeja <i>Popul. estimate of Herring Gulls, pairs</i>	Tuhkaselkälökkeja <i>No. of L. fus/gra/int/heug individuals</i>
Kemi-Tornio Jouni Ylipekkala	22	70	+218	-	-	-	350	0
Pohjois-Pohjanmaa Esa Aalto	320	260	-19	-	0,18 n = 11	0,07 n = 5	(>320)	-
Keski-Pohjanmaa Juhani Hannila	1310	1320	+1	0	-	0,65 n = 4	-	0
Merenkurkku Tuomo Väänänen	1050	(650)	(-38)	-	-	-	-	-
Suupohja Ismo Nousiainen	(70)	105	(+50)	-	-	-	-	-
Pori Kimmo Nuotio	872	750	-14	-36	0,77 n = 604	0,60 n = 19	3200	0
Rauma Raimo Sundelin	76	71	-7	-7	(2,0) n = 3	-	320	1
Turku & Ahvenanmaa	800	(490)	(-39)	-	-	-	-	-
Uusimaa Margus Ellermaa	200	250	+25	+23	-	-	-	-
Porvoo	(40)	(30)	(-25)	-	0,50 n = 8	-	-	-
Kymenlaakso Tatu Hokkanen	910	600	-34	-42	0,54 n = 479	-	2400	2
Rannikko yhteensä Coastal, total Mediaani Median	5670	4600	-19 %	-14 %				
Lappi Pirkka Aalto	10	10	0	-	-	-	-	-
Kuusamo Jarmo Martiskainen	150	65	-57	-	-	-	-	5
Kainuu Pohjois-Savo Eelis Rissanen	(225) 450	(150) (400)	(-33) (-15)	- +4	- 0,36 n = 39	- 0,74 n = 5	-	-
Etelä-Savo Harri Okkonen	450	384	-15	-	1,01 n = 154	1,08 n = 19	(715)	0
Pohjois-Karjala Risto Juvaste	255	232	-9	-	0,80 n = 122	0,73 n = 12	980	0
Etelä-Karjala Klaus Jernström	130	162	+25	+19	0,58 n = 39	0,70 n = 5	640	-
Keski-Suomi Kimmo Tuikka	487	390	-20	-21	-	-	-	-
Suomenselkä Matti Aalto	240	130	-46	-35	0,63 n = 64	0,99 n = 10	300	-
Pirkanmaa + Valkeakoski Hannu Nyström	435	421	-3	-	0,79 n = 312	0,80 n = 17	-	2
Päijät-Häme Antti Arjava	183	263	-	+18	0,77 n = 65	0,90 n = 11	>270	2
Kanta-Häme Aki Aintila	85	95	+12	+22	0,91 n = 83	0,46 n = 22	-	1
Lounais-Häme Juha Oravainen	3	(5)	-	-	-	-	-	-
Lohjan seutu Timo Vuolanto	18	22	(+22)	-6	0,86 n = 22	-	30	0
Sisämaa yht. Inland, total Mediaani Median	3120	2730	-13 %	-12 %				
Koko maa yht. Whole country Mediaani Median Keskiarvo Mean SD	8790	7330	-17 %	-6 %	0,67 0,23	0,70 0,27		13

Kapeasiipinen ja siro nimirodun selkälokki on lokeistamme ainoa pitkänmatkan muuttaja. Se talvehtii päiväntasaajan Afrikassa. JARI KOSTET

tiskaudella 2004–13 eli -4,6 %. Tämän mukaan kanta on pienentynyt 38 %, joten nykykooksi arvioidaan 650 paria. Samansuuruisia laskua ovat osoittaneet eräät muut laskennat Merenkurkussa viime vuosina (T. Pahtamaa, R. Wistbacka, R. Juvaste, kirj. ilm.). Osa Merenkurkun 2003-alueesta (Uudenkaarlepyyn eteläosa) on nykyään Keski-Pohjanmaan LTY:n aluetta ja sisältyy taulukossa 1 Keski-Pohjanmaan päivitettyyn kannanarvioon. Nykyiselle Merenkurkun alueelle jäisi siten vuodelta 2003 n. 1050 paria.

Selkämeren pohjoisosista Suupohjan saaristossa ei laskettu selkälokkeja vuonna 2003, ja karkea arvio oli tuolloin 70 paria. Nyt laskettiin 105 paria vähimmäismääräksi, mutta vuoden 2003 arviota pidetään aliarviona. Porin rannikolta on erinomaiset tulokset molemmilta vuosilta, kuten Suomen vanhimmalta paikallisyhdistykseltä sopii odottaakin. Suora vertailu niiden kohteiden välillä, jotka tiukasti laskettiin molempina vuosina, osoitti peräti 36 prosentin laskua, ja kokonaiskannan arvio, 750 paria, päättyi 14 prosentin laskuun. Peräti 19 paikalla tehtyjen lentopoikaslaskentojen keskiarvo oli varsin lähellä kokonaistuotantolukua 0,77, mikä osoittaa, että tuotanto oli varsin tasaista; vain kahdessa paikassa oli nollatulos. Seitsemällä kohteella tulos jäi alle 0,45 poikasen/pari, ja jälkiä merikotkan tai korpin saalistuksesta löytyi parilta kohteelta (K. Nuotio, kirj. ilm.). Porin pesimäpaikoilta löytyi myös kuolevia tai kuoliaaksi nääntyneitä isoja poikasasia, joiden kuolinsyytä ei Evirassa saatu selvitettyä. Myös vuonna 2003 Porin yhdyskunnista poimittiin talteen selittämättömästi kuolleita varttuneita poikasasia (M. Ojanen). Näiden maksojen DDE- ja PCB-pitoisuudet (rasvapainoa kohti) olivat 10–15 kertaa korkeampia kuin samanikäisten terveiden harmaalokin poikasten Suomenlahdella ja

myös korkeampia kuin pietarsaarelaisten selkälokin poikasten samalta vuodelta (M. Harjo, julkaisematon). On mahdollista, että poikasten tautikuolevuus Satakunnan rannikolla on ankarampaa kuin Perämerellä, joskaan ei ilmeisesti niin kovaa kuin Suomenlahdella.

Myös Rauman yhdistys teki ansiokkaan selvityksen. Suora vertailu vuoteen 2003 osoitti pesintöjen vähentyneen 7 %, 76:sta 71:een. Rauman saariston selkälokkikannan pitkäaikaiskehitys tunnetaan hyvin, ja alueelta ilmestyi hiljan tarkka atlaselvitys (Vasko ym. 2006). Raumalta raportoitiin vain yksi lentopoikaslaskema, mutta se olikin rannikon korkein: 2 lentopoikasta /pari kolmen parin yhdyskunnassa.

Saaristomeri ja Ahvenanmaa jäivät vähäiselle ponnistukselle. Varsinaisia laskentoja ei tehty, joten tässäkin joudutaan käyttämään saaristolintuseurannan trendianalyysejä, jossa 13 ulkosaaristoalueella kanta laski keskimäärin 4,9 % vuodessa ja kokonaisuudessaan 39 % vuosina 2004–2013. Tämä tulos lienee yleis-tettävissä koko Varsinais-Suomeen, koska sisämaapesintöjä on vain jokunen alueen koillisosan järvillä (Lehikoinen, Gustafsson ym. 2003).

Suomenlahdella selkälokki oli runsastunut keskisellä Suomenlahdella, mutta vähentynyt muualla. Tringan tarkka kooste Uudeltamaalta sisältää tässä myös Lullulan alueen havainnot, mutta lohjalaisen Hakin havainnot käsitellään jäljempänä sisämaan yhteydessä. Hyvinkään yhdistyksen, Apuksen, alueella selkälokki ei varmuudella pesinyt (Petri Sola). Tringan koosteessa selkälokkikanta oli kasvanut vuoden 2003 tilanteesta 25 prosentilla eli 200:sta 250:een, mutta tästä kasvusta vastasivat lähes yksinomaan Helsingin Suomalinnun luotosten koloniat (86 vs. 136 paria); edes kattopesinnät pääkaupunkiseudulla eivät yleistyneet (17 vs. 13). Sipoon ja Espoon

pienet pesimäkannat sinnittelivät jokseenkin ennallaan. Tringan muuten ansiokkaaseen raporttiin ei sisällynyt varsinaisia lentopoikaslaskentoja (ks. kuitenkin Ellermaa 2014).

Porvooon seudulla ei selkälokkeja laskettu kumpanakaan projektivuonna, eikä lajista esitetä kannanarviota myöskään Porvooon seudun lintuatlaksessa vuosilta 2003–05 (Leivo 2007). Karkealla haarukalla alueen kannaksi arvioitiin vuonna 2003 40 paria, eikä tilanne näytä ainakaan saaristolintuseurannan kohteiden (Aspskärin, Söderskärin ja Långörenin) aineistojen valossa parantuneen, päinvastoin. Arvio on nyt 30 paria. Lentopoikastuotanto oli Söderskärin kannanrippeissä 0,5/pari (n = 8).

Kymenlaakson saaristossa on tunnetusti Suomenlahden suurimmat esiintymät. Niiden seuranta on ollut erittäin tiivistä jo yli kahdenkymmenen vuoden ajan, ja aikasarja kokonaisuudessaan ulottuu yli 60 vuoden päähän (Hokkanen 2012). Kanta-arvio oli nyt 600 paria, kun se kymmenen vuotta aikaisemmin oli 910: laskua 34 %. Ilahtuvasti kuitenkin Kymenlaakson kanta juuri vuonna 2013 nousi edellisvuodesta yllättäen 43 prosenttia (150 paria!). Mikäli laskenta olisi tehty vuonna 2012, olisi kannanlaskua ollut runsaat 60 % vuoteen 2003 nähden. Myös poikastuotto ylsi juuri vuonna 2013 koko 25-vuotisen seuranta-aikansa parhaimpiinsa: 0,54 rengastusikäistä poikasta per pari. Nousun syiksi arvelaan minkkiuhojen vähenemistä ja mahdollista poikasten tautikuolevuuden alenemista silakan myrkkypitoisuuksien pienenemisen myötä (T. Hokkanen, kirj. ilm.). Itämeren silakan dioksiini- ja PCB-pitoisuudet ovat pienentyneet 90 prosenttia vuoden 1978 tasosta (Airaksinen 2014). Selkälokin poikasten maksojen ympäristömyrkkyykuormitus on pienentynyt myös DDT:n osalta 2000-luvun näytteissä (Harjo & Nuutinen 2011).

Sisämaa

Lapissa selkälokki on vähälukuinen. Lapin laajuus ja toisaalta laskijoiden vähyys aiheuttivat, että havaintoja kertyi vähän, mutta niiden pohjalta kanta ei näytä olennaisesti muuttuneen. Molempina vuosina varmistetuja selkälökin pesintöjä löytyi vain Ranualta ja Kemijärveltä.

Kuusamon selkälökkijärvet tunnetaan varsin hyvin Kuusamon linturallin ansiosta. Lintumiesten into kuitenkin tunnetusti laimenee rallin jälkeen. Niinpä lentopoikaslaskennat jäivät valitettavasti tekemättä, vaikka Kuusamon vesistöt sopisivat siihen erinomaisesti. Maakunnan kannanarvio peräti puolittui kymmenen vuoden takaisesta, joskin vuoden 2003 arvio saattoi olla jossain määrin yliarvio.

Kainuusta ja Pohjois-Savosta ei saatu tuoreita kannanarvioita. Kainuun kannanarvio oli myös vuonna 2003 korkeintaan suuntaantava, mutta Pohjois-Savon inventointi 2003 oli erinomaisen kattava ja käsitti maakunnan lähes kaikki vesistöt. Sittemmin Jorma Tuomainen on jatkanut Pohjois-Savon tärkeimmän selkälökkijärven, Etelä-Kallaveden, pitkää aikasarjaansa (vuodesta 1982). Etelä-Kallaveden kanta oli 93 paria vuonna 2003 ja 97 paria vuonna 2013. Siis pientä nousua, jota ei kuitenkaan voi yleistää koko Pohjois-Savoon, sillä kaatopaikan läheisyys houkuttaa lintuja Kallaveden kolonoihin. Sama koskenee Kuopion ympäristön pienempiä järviä; näillä parimäärät kuitenkin ovat vain muutaman parin luokkaa. Laajempien aineistojen puuttuessa kannanmuutosindeksiksi taulukkoon 1 on jouduttu ottamaan hyvin tutkittujen naapurimaakuntien Pohjois-Karjalan, Etelä-Savon ja Keski-Suomen keskiarvo -15 %. Se on sovitettu maakunnan muihin selkälökkivesiin paitasi edellä mainittuun Etelä-Kallaveteen. Kainuuseen on sovitettu viereisten Pohjois-Karjalan ja Kuusamon keskiarvo -33 %. Mikäli kuitenkin Kainuu ja Pohjois-Savo kokonaan pudotetaan pois tulostaulukosta, muuttuu koko maan keskimääräinen kannanmuutos vain vajaan yhden prosenttiyksikön verran. Pohjois-Savon paikkakohtainen lentopoikasaineisto on pieni, ja kahden paikan nollatuloksen riittää kompensoimaan ainoan yksittäispesijän 3 lentopoikasta (R. Juvaste).

Etelä-Savossa laskennat tehtiin käytännössä kaikilla Saimaan vesistöön kuuluvilla alueilla (R. Juvaste ja K. Jernström); alueen länsiosan suhteen oli tyytyminen enimmäkseen Tiirasta koottuihin havaintoihin. Maakunnan kokonaisarvio oli 384 paria, mikä on 15 % pienempi kuin vuoden 2003 arvio. Mutta lentopoikastuotto per pari oli maan korkein, mitataan se sitten kokonaistuloksena tai eri paikkojen välisenä keskiarvona. Yhtään paikkakohtaista nollatulosta ei raportoitu. Etelä-Savon harmaalokit laskettiin kattavasti vain Saimaalta.

Pohjois-Karjala tutkittiin hyvin. Kanta oli laskenut kymmenisen prosenttia vuodesta 2003, mikä on varsin maltillista siihen nähden, että rengastusikäisten poikasten vuosimäärät ovat laskeneet maakunnassa vuosina 1992–2011 noin 50 % (Juvaste 2011). Paikkakohtaiset lentopoikaslaskennat osoittivat keskinkertaista mutta varsin vakaata tuotantoa kautta maakunnan; vain 1 nollatulosta.

Etelä-Karjalassa tarkat parimäärälaskennat

uusittiin Saimaalla ja muilla maakunnan parhailla selkälökkijärvillä. Lähes kaikissa kohteissa parimäärät kasvoivat 2003-tilanteesta; vertailulaskentojen tulos viidellä suurimmalla järvellä on 19 % korkeampi kuin 2003. Maakunnan kokonaisarvio pohjaa lisälaskentoihin kuudella muulla isolla järvellä ja lokkitilanteen hyvään tuntemukseen muissa vesissä; kokonaiskannan arvio on 25 % suurempi kuin 2003. Etelä-Karjala on yksi harvoista sisämaan alueista, joilla myös harmaalokkien lukumäärät tunnetaan hyvin. Saimaalla harmaalokkeja pesii nyt suunnilleen sama määrä kuin 1970-luvun lopulla (Jernström 1983), mutta selkälokkeja on puolet vähemmän. Lentopoikastuottoa ei raportoitu Saimaan pesimäpaikoilta, mutta pienemmillä järvillä kokonaistuotanto oli 0,58. Aineiston ainoan yksittäisparin tuotanto oli 2 poikasta.

Keski-Suomen parimäärä pieneni vertailulaskentakohteilla 21 % ja kokonaiskannan muutos oli jokseenkin samansuuruinen. Vain muutamalla pienvedellä kanta nousi, suurjärvillä kuten Keiteleellä suuntaus oli laskeva.

Suomenselällä selkälokkeja on seurattu maakunnan parhaissa vesistöissä Keuruun ja Mänttä-Vilppulan alueilla jo toistakymmentä vuotta (Aalto & Sulkava 2007). Alueen selkälökkien parimäärät ovat pienentyneet ja pesimätulos huonontunut pitkin 2000-lukua. Suomenselän vuoden 2013 kannanarvio oli 46 % pienempi kuin vuoden 2003 kannanarvio, joka kuitenkin saattoi olla lievä yliarvio. Kohteilla, joilla laskennat tehtiin molempina vuosina, laskua oli 35 %. Selkälokki puuttuu pesivänä nyt kokonaan Virroilta ja maakunnan länsiosista. Pesimämenestyksestä on teh-

Merensaaristossa selkälokki suosii nimenomaan puuttomia luotoja ja pesii yleensä omina ryhmittyminä heinikköisillä ja katajikköisillä paikoilla erillään harmaalokeista. RISTO JUVASTE

Sisämaan selkälokit vähenivät noin 14 % eli lähes yhtä paljon kuin rannikkokannat.

RISTO JUVASTE

ty havaintoja jo pitkään (Aalto 2010). Suurin osa Keurusseudun seuranta-alueen pesinnöistä tuhoutuu muna-aikana. Kokonaislentopoikastuotto Suomenselällä oli 0,63/pari, mutta eri pesimäpaikkojen keskiarvo oli peräti 0,99, mikä johtui yksittäisparien erittäin hyvästä tuloksesta (keskiarvo näillä 1,6; n = 5).

Pirkanmaan vesistöissä ei ollut suurta eroa kymmenvuotiskauden takaisiin lukemiin; arvio kokonaiskannasta oli nyt 3 % pienempi kuin 2003. Vuoden 2013 laskenta on kuitenkin selvästi tarkempi kuin 2003 laskenta. Lentopoikastuottoa selviteltiin lähes jokaisella kohteella. Maakunnan kokonaistulos 0,79 lentopoikasta/pari on sama kuin paikakohtainen keskiarvo 0,80, mikä osoittaa, että nollatuloksia oli vähän (2). Näitä paikkasivat erityisesti eräät selkävesien ulkopuolisten pienten järvien tuotot, huippuna Juupajoen Muhujärven tuotos 2,3 poikasta/pari (n = 6 paria). Mikäli keskitytään vain isompiin selkävesiin, keskimääräinen tuotos on 0,61; huippuna näissä Tampereen Näsijärven 1,20 poikasta/pari.

Vuoden 2013 niukoista tuhkaselkälokki-havainnoista yksi on Pirkanmaalta ja koski pariskuntaa Tampereen Teiskossa, jonka käyttäytyminen viittasi pesintään (Kuntze 2013).

Päijät-Hämeessä tehtiin erittäin kattava selvitys. Vertailua vuoden 2003 kannanarvioon heikentää se, että 2013 laskenta käsitti paljon kohteita, jotka 2003 olivat jääneet käymättä. Siten kokonaisarvioiden välistä muutosprosenttia ei esitetä. 17:llä kohteella, joilla laskenta tehtiin molempina vuosina, suuntaus oli kuitenkin selvä: kanta oli noussut 100 parista 118 pariin eli 18 %. 2000-luvun merkittävä ilmiö on ollut myös selkälokkien kolonisoituminen: yhdyskuntaparien osuus on noussut 40 prosentista lähes 80:een, kun taas yksittäisparien osuus on laskenut 10–20 prosenttiin (Arjava 2011, ks. myös Linkola

2009). Poikastuotto oli suunnilleen yhtä hyvä kuin Pirkanmaalla, liki 0,8. Eri paikkojen keskiarvoa kohottivat eräiden pienryhmien hyvä tuotanto. Pitkään seuratuilla Padasjoen pesimäpaikoilla lentopoikastuotto on 2000-luvulla ollut keskimäärin 0,5 per pari, vaihteluväli 0,2–1 (Arjava 2011). Vaihtelua synnyttävät yhdyskuntia ajoittain kohtaavat, ilmeisesti eri saalistajien aiheuttamat täystuhot.

Kanta-Hämeessä peräti 90 % selkälokeista keskittyy Hauhon reitille ja Vanajanselälle, joilta ne huolellisesti inventoitiin molempina vuosina. Vertailulaskentojen muutos osoitti 22 prosentin kasvua ja kokonaiskannan arvio 12 prosentin kasvua. Yhdessä Päijät-Hämeen ja Etelä-Karjalan kanssa Kanta-Häme on sisämaan parasta selkälökkikantojen kasvualuetta. Lentopoikastuotannosta 85 % oli peräisin maakunnan kolmesta suurimmasta yhdyskunnasta, mutta toisaalta noin 60 % selkälokin pesimäpaikoista Kanta-Hämeessä ei tuottanut lainkaan lentopoikasia (n = 22 kohdetta). Saalistusta pidetään merkittävänä tappiotekijänä. Minkin lisäksi kanahaukan ja huuhekujan on havaittu vieraillevan selkälökkiyhdyskunnissa, ja ihmisten tahaton häirintä kriittisessä vaiheessa haudonta- ja poikaskautta on edelleen varteen otettava uhkatekijä (Aintila 2014).

Lounais-Hämeen kannanarvio oli hieman puutteellinen, joten kannan muutosprosenttia ei maakunnan pienestä aineistosta ole laitettu taulukkoon 1.

Lohjan seudun kanta oli jokseenkin ennallaan: 18 paria + 4 pesimätöntä paria. Hakin toiminta-alue kasvoi vuoden alussa, ja liitettyä aluetta löytyi 1 pesintä. Kannan muutosprosentti on taulukossa 1 laitettu sulkeisiin näiden tulkintavaikeuksien johdosta. Tarkoissa poikaslaskennoissa Lohjanjärven tuotannoksi saatiin 0,7 ja Puujärven 1,4 lentopoikasta/pari. Kokonaistuotanto 0,86 on hieman korkeampi kuin sisävesien keskituotos 0,75.

Lopuksi

Vaihtelu selkälökkikantojen kehityssuunnassa yhdistysten välillä oli suurta. Tämä ilmeni hyvin myös vertailulaskentojen tuloksissa, joissa kanta oli pienentynyt kauden yhdistyksen tuloksissa, kasvanut neljän ja pysynyt jokseenkin ennallaan kahden yhdistyksen tuloksissa. Taantumat olivat kuitenkin kaiken kaikkiaan suurempia kuin nousut, ja valtakunnallinen muutos oli miinusmerkkinen yhtä lailla kokonaisparimääränä kuin yhdistyskohtaisena mediaanimuutoksena. Kannanlasku oli suunnilleen samansuuruinen rannikon ja sisämaan yhdistysten tuloksissa.

Tuloksen luotettavuutta heikensi eräiden isojen yhdistysten pois jääminen selvityksestä, mutta sama ongelma oli myös vuonna 2003.

Yhteenvetona voidaan todeta, että selkälokin väheneminen on jatkunut hitaasti mutta vääjäämättä. Valitettavasti kannanvaihtelun mekanismista ei ole tietoa, sillä kuolevuuden ja syntyvyyden vaihteluita ei tunneta riittävän laajasti.

Keskisellä Suomenlahdella rekryytti pieni kohonnen pienpoikaskuolevuuden seurauksena 1970-luvulta 1990-luvulle siinä määrin, että tämä yksinään riitti selittämään pääosan kannanmuutoksesta, vaikka aikuiskuolevuuden vaihteluita ei tunnuttakaan (Hario 1994). Viime aikoina Suomenlahden poikastuotanto on parantunut. Onko se kenties merkki poikasia vai vanneiden elinsairauksien ja harmaalokin poikassaalistuksen hellittämisestä? Edellinen tarkoittaisi, että emojen elimistön vierasainepitoisuudet olisivat laskussa, sillä poikasten elinsairauksien taustalla ovat korkeat maksan ympäristömyrkyttöisyydet, jotka ruskuaisen välityksellä siirtyvät emon verenkierrosta sikiöön. Kaikki vierasaineet tulevat emon elimistöön ravinnosta.

Ympäristön kemikalisoituminen ei sisävesissä ole yhtä voimakasta kuin Itämeressä. Harmaalokin poikassaalistustakaan ei sisävesillä pidetä yhtä merkittävänä tappiotekijänä kuin rannikoilla, mutta siellä on toki omia saalistajiaan. Suurimmaksi osaksi kanta on sisävesilläkin pienentynyt, joskaan ei ilmeisesti yhtä voimakkaasti kuin rannikoilla. Vertailua kuitenkin vaikeuttaa rannikon suuralueiden, Merenkurkun ja Saaristomeren huono selkälökkitutuma tätä nykyä. Saariston ulko-osiin sijoittuva saaristolintuseuranta ei voi täysin kompensoida paikallisyydistysten asiantuntijuutta vuoden lintu-inventointien tapaisissa suurhankkeissa.

Kiitokset

Suuri kiitos loppuvuorokavereille ja maastotyöt tehneille lukuisille lintuharrastajille! Kiitän Teemu Lehtiniemeä ja Tero Toivasta hankkeen käynnistämisestä ja osallistumisesta laskentojen suunnitteluun. Risto Juvaste avusti ohjeistuksen suunnittelussa, teki kenttätöitä ja hankki aineistoja. Tero Toivanen osallistui keskeisellä tavalla tulosten käsittelyyn ja tulkintaan BirdLifen puolesta. Hän myös luki käsikirjoituksen kaikki versiot ja teki arvokkaita korjauksia ja parannusehdotuksia pitkin matkaa. Käsikirjoituksen lukivat myös huolella Antti Arjava, Tatu Hokkanen, Risto Juvaste ja Tiina Notko. Vilpittömät kiitokseni kaikille!

Kirjoittajan osoite / Author's address

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
PL 2
FI-00791 Helsinki

Summary: The occurrence of the nominate Lesser Black-backed Gull in Finland in 2003 and 2013

At the event of the 30th anniversary of BirdLife International in 2003, the Finnish partner organized a nation-wide inventory of the nominate Lesser Black-backed Gull *Larus fuscus fuscus*, the “most Finnish bird in the world” (a substantial proportion of the world population is confined to Finland). In 2013, the inventory was repeated, to mark the 40th anniversary of the main organization. This report summarizes the main results of the two inventories.

The abundance has shown a marked decline over the last 10 years, but there is large variation among areas. The data are provided in Table 1, divided according to spheres of operations of the 27 local bird associations in the country. Contextual information is provided on productivity (fledglings per pair) of Lesser Black-backs, as well as occurrence and abundances of Herring Gulls *Larus argentatus* and Lesser Black-backs of the western (*graellsii/intermedius*) and/or eastern (*heuglini*) forms.

In crude figures, the current population size of the nominate fuscus is 7300 pairs, a decline of an estimated 17% between 2003 and 2013. The percentage change among the estimates of the local bird associations amounted to a median of –14%. The decline was similar in coastal populations (median –14%) compared to inland lake ones (–12%).

The reproduction rate averaged to 0.70 fledglings/pair per area, ranging 0.07–1.08. This is a far better result than was anticipated. However, with only one year data, there is no way to assess whether the recruitment has been large enough to compensate for the annual adult mortality during the past 10 years.

In the Gulf of Finland, intensive studies have shown that the population decline was caused by an exceedingly high chick mortality due to innate diseases and predation by Herring Gulls. As the only African migrant among the Baltic gulls, the nominate Lesser Black-backed Gull is especially prone to DDT and its metabolites. These are linked with degeneration of various internal organs in 60–70% of chicks. The final cause of death was sepsis. The survivors from these diseases were taken by predatory Herring Gulls.

Suomessa on lukurengastettu paljon selkälökkejä. Osa rengaslinnuista hakee ravintonsa turkistarhoilta ja kaatopaikoilta. RISTO JUVASTE

Only a few records were made of the ash-grey mantled forms of the Lesser Black-backed Gull, *graellsii/intermedius* or *heuglini*. These forms cannot be separated in the field. Only one record of possible breeding was reported.

Kirjallisuus

- Aalto, M. 2010: Keuruselän selkälökkit erityisuurannassa. – *Suomenselän Linnut* 45 (4): 136–140.
- Aalto, M. & Sulkava, P. 2007: Miten kuikka sekä selkä- ja harmaalokki pärjäävät Keuruun järvillä? – *Suomenselän Linnut* 42 (2): 52–55.
- Aintila, A. 2014: Miten menee Kanta-Hämeen selkälökeillä? – *Kanta-Hämeen Linnut* (käsikirjoitus).
- Airaksinen, R. 2014: Itämeren silakan ympäristömyrkyjen vähentyminen vuosina 1978–2009 ja mahdolliset terveydelliset ja taloudelliset hyödyt. – *Kansallinen Itämeri-tutkijoiden foorumi* 2013. <http://www.centrumbalticum.org/tietopankki/itameren-silakan-ymparistomyrkyjen-vahentyminen-vuosina-1978-2009-ja-mahdolliset>
- Arjava, A. 2011: Suurjärvien laskentamenetelmistä – eteläisen Päijänteen linnusto 1986–2011. – *Päijät-Hämeen Linnut* 42 (2): 4–25.
- Barrett R.T., Lorentsen S.H. & Anker-Nilssen T. 2006: The status of breeding seabirds in mainland Norway. – *Atlantic Seabirds* 8(3): 97–126.
- Cheremov, A., Semashko, V. & Tertitski, G. 2007: Current status and population dynamics of nominate subspecies of Lesser Black-backed Gull *Larus fuscus fuscus* in the White Sea. – *Ornis Svecica* 17(1): 29–36.
- Ellermaa, M. 2004: Selkälökkiviisi toi uutta tietoa selkälökistä. – *Tiira* nro 4/2004: 8–9.
- Ellermaa, M. 2014: Kituu vai porskuttaa? – *Selkälökki* oli vuoden lintu 2013. – *Tringa* 41 (1): 24–28.
- Hario, M. 1994: Reproductive performance of the nominate Lesser Black-backed Gull under the

- pressure of Herring Gull predation. – *Ornis Fennica* 71 (1): 1–10.
- Hario, M., Himberg, K., Hollmen, T. & Rudbäck, E. 2000: Polychlorinated biphenyls in diseased lesser black-backed gull (*Larus fuscus fuscus*) chicks from the Gulf of Finland. – *Environ. Poll.* 107: 53–60.
- Hario, M. & Nuutinen, J. M. J. 2011: Varying chick mortality in an organochlorine-‘strained’ population of the nominate Lesser Black-backed Gull *Larus f. fuscus* in the Baltic Sea. – *Ornis Fennica* 88 (1): 1–13.
- Hario, M. & Rintala, J. 2014: Saaristolintukantojen kehitys Suomessa 1986–2013. – *Linnut vuosikirja* 2013: 46–53.
- HELCOM 2012: Red List of Baltic Breeding Birds. http://helcom.navigo.fi/publications/en_GB/publications/
- Hokkanen, T. 2012: Itäisen Suomenlahden saaristolinnuston pitkäaikaismuutokset – erityisesti vuosina 1992–2011. – *Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja*. Sarja A 195. 174 s.
- Jernström, K. 1983: Eteläisen Saimaan loppukilnnet. – *Ornis Karelica* 9 (2): 35–48.
- Juvaste, R. 2002: Onnea Äänisen aalloilla ja selkälökin hätää Laatokalla 2000–2002. – *Siipirikko* 29 (1): 43–48.
- Juvaste, R. 2011: Selkälökki. – *Siipirikko* 38 (2): 14–15.
- Kuntze, K. 2013: Tuhkaselkälökki pesi Pirkanmaalla. – *Lintuviesti* 38 (4): 6–7.
- Lehikoinen, E., Gustafsson, E. ym. 2003: Varsinais-Suomen linnut. – *Turun lintutieteellinen yhdistys* ry. Turku. 416 s.
- Linkola, P. 2009: Mallasveden pesimälinnusto. – *Linnut-vuosikirja* 2008: 132–136.
- Vasko, V., Lampolahti, J. & Sundelin, R. 2006: Rauman seudun lintuatlas. – *Rauman Seudun Lintuharrastajat* ry. 134 s.
- Wetlands International 2006: Waterbird Population Estimates. – *Fourth Edition*. Wageningen, The Netherlands. 239 s.